

ZONDAGSBRIEF EXTRA 2019 DE TIEN WOORDEN

Contact: www.pgzaltbommel.nl
scriba@pgzaltbommel.nl

Orde van dienst bekijken en dienst (mee- of terug)luisteren kan via
www.pgzaltbommel.nl

Zomerleerhuis en kerkdiensten over de 'Tien Woorden'

We willen ter verdieping van ons geestelijk leven in deze zomer een 'Zomerleerhuis' over de Tien Woorden gaan houden, zoals we vorige zomer dat gedaan hebben over 'Onze Vader'. In de kerkdiensten van de zomer vanaf juli tot september in de St Maarten zullen we 10 keer de Tien Woorden centraal stellen (niet op 11 en 18 augustus):

Zomerleerhuismiddagen Tien Woorden

Op de donderdagmiddagen 27 juni, 11 juli en 29 augustus zijn er in Het Anker leerhuizen en gesprek over de Tien Woorden, van 14.30-16.00. Iedereen welkom!

Kerkdiensten over de Tien Woorden

- 7/7 Exodus 20,1-3: 1-geen andere goden (JdH)
- 14/7 Exodus 20,4-6: 2-geen beelden (JdH)
- 21/7 Exodus 20,7 : 3-de Naam niet ijdel gebruiken (TB)
- 28/7 Exodus 20,8-11: 4-de sabbat (TB)
- 4/8 Exodus 20,12 : 5-eer je vader en moeder (TB)
- 25/8 Exodus 20,13 : 6-niet doodslaan (JdH)
- 1/9 Exodus 20,14 : 7-niet echtbreken (JdH)
- 8/9 Exodus 20,15 : 8-niet stelen (TB)
- 15/9 Exodus 20,16 : 9-geen vals getuigenis (JdH)
- 22/9 Exodus 20,17 : 10-niet begeren (JdH)

Het 'gebod' - God biedt de mens vreugde en vrijheid aan

In onze seculiere samenleving waarin de auto-nome (letterlijk: zelf de wet makend) mens centraal staat én waarin veel kerkmensen en gelovigen een zware last uit hun moralistische en wettische verleden met zich meesleuren, is ieder denken over de 'geboden' problematisch en wordt geassocieerd met de kinderlijke gedachte: 'wat leuk en lekker is mag niet, wat saai en vervelend is 'moet'. Verbodt dat met het gezag van boven door God, en je bent mooi de sjaak vanwege een grondige allergie voor alles wat naar 'moeten' ruikt.

Zo is het niet bedoeld en ook niet door iedereen ervaren gelukkig. Vanuit de Joodse traditie ook zeker niet. Daar wordt het gebod, de 'mitswot' (meervoud: mitswa) met dankbaarheid en vreugde als geschenk Gods gezien dat onze menselijkheid en ons samenleven zuiver wil bewaren en juist mogelijk maakt. In de inperking ligt de ware vrijheid. Het gebod wordt verbonden met vreugde, omdat het gezien wordt als teken van liefde van God voor de mens. De mens is er niet voor de geboden, maar de geboden zijn er voor de mens. Ze worden ons door de liefdevolle, milde God *aan-geboden*, wij mogen ze dankbaar ontvangen. Zo klinkt op iedere sabbat de zegenspreuk van het avondgebed:

*'Met een altijddurende liefde hebt Gij lief het huis Israël, uw volk.
Tora, mitswot, inzettingen en rechtsregels leert Gij ons. [...]
Wij verheugen ons in de woorden van uw Tora en in uw mitswot voor altijd en
eeuwig,
want zij zijn ons leven en onze lengte van dagen,
en dag en nacht overpeinzen wij ze'.*

Die liefde voor het gebod wordt uitbundig bezongen in Psalm 1, 19, 119 en vele andere.

Immanuel Jacobovits vat dit denken over het gebod samen:

Zelfopgelegde of door anderen voorgeschreven wetten vormen per definitie een beperking van vrijheid, zeker voor die van het individu. Zo lijkt het en zo ervaren velen het althans. Volgens het morele denken van het jodendom is dit echter een verkeerde voorstelling van zaken. Met deze uitspraak komen we tot de kern van de zaak. De joodse visie op de relatie tussen vrijheid en wet is gebaseerd op de premisse dat absolute vrijheid helemaal niet bestaat. Zoals een vacuüm niet kan bestaan in de natuur, zo kan het morele geweten van de mens niet functioneren als het volstrekt onafhankelijk is en niet geleid wordt door enige bindende of verplichtende bepalingen. Onderworpenheid maakt ons niet minder onvrij als wat we dienen onze eigen basale instincten of impulsen zijn, in plaats van een autoriteit van buitenaf. Ook het hedonistische streven naar genot of eigenbelang is een vorm van slavernij. Evenzo de overgave aan een verleiding die de mens tot slachtoffer van zijn natuur maakt, in plaats van daar heerser over te zijn.

Daarom: liever de 'Tien Woorden' dan de De 'Tien Geboden'

Sinds de val van 'de zuilen', het verschrompelen van de grote verhalen en ideologieën en de nog steeds zich uitbreidende globalisering, leven we steeds minder in overzichtelijke levensverbanden met zijn bijpassende 'normen en waarden'. Wat dan overblijft, is dan een terugval van de opgebouwde beschaving naar de aloude wortelzonde van het 'recht van de sterkte' en het 'verdeel en heers' van de machtigen. We worden niet meer geleid door waarden van God voor ons allen, maar beheerst door 'ieder voor zich'. Wanneer de grondpijlers van de menselijke waarden niet meer het verband vormen dat de gemeenschap van mensen bij elkaar houdt, valt die uit elkaar en is het een strijd van allen tegen allen, waarin de zwakken het loodje leggen.

Het zoals ook het eenmaal in het oude Israël was en zoals die situatie in het viervoudig refrein van Richteren (17,6; 18,1;19,1;21,25) getypeerd werd:

*'In die dagen was er geen koning in Israël,
ieder deed wat goed was in zijn eigen ogen'.*

De rabbijnen vroegen zich af waarom de Tien Woorden niet aan het begin van de Tora gezegd zijn als ze zo belangrijk zijn? Waarom klinken ze pas halverwege Exodus, wanneer er al zoveel gebeurd is?

Het is als iemand die in een stad kwam en tegen de mensen daar zei: 'Ik wil koning over jullie zijn'. Ze zeiden tot hem: 'Heb jij dan iets goeds voor ons gedaan, dat je koning over ons zou mogen zijn? Wat deed hij vervolgens? Hij bouwde voor hen de

stadsmuur, hij zorgde voor de watervoorziening en beschermde hen tegen vijanden. Toen zei hij tegen hen: 'Ik wil koning over jullie zijn'. En ze zeiden: 'Ja!'.

God legt niets van bovenaf op, dwingt geen mens te doen wat Hij wil. Hij biedt zich aan als degene die onze nood ziet en die ons kan bevrijden van alles wat ons onderdrukt. Hij biedt zich aan in een liefdesrelatie als een Minnaar en zet zich daadwerkelijk voor ons in daden van bevrijding. Zo verbindt Hij zich aan mensen en nodigt hen dan uit om zich aan Hem te verbinden. Dat heet een verbond.

Waarden maken het leven waardevol, beschermen de waardigheid van de mens, zijn bronnen waaruit we kunnen leven, roepen verlangens op om waarde te hechten aan het leven in gemeenschap, waarin het voor een ieder goed leven is.

Verband- verbond: Tien Woorden als woorden van het verbond

Hoe verbinden we ons als zeer verschillende mensen met elkaar, zodanig dat onze individualiteit en onderlinge gemeenschap gerespecteerd wordt? Hoe gaan we met elkaar om? De eerste verhalen van de mens, vanaf Adam en Eva, Kaïn en Abel, gaan hierover. Het is Gods voortdurende zorg om mensen met elkaar in vrijheid te laten omgaan in liefde en gerechtigheid. Zonder dwang of geweld! Want alleen in vrijheid is er leven.

In een beslissende fase van deze geschiedenis van God met zijn volk, worden de Tien Woorden via Mozes door God aan Israël gegeven. Heel wezenlijk is dat deze Tien Woorden verbondswaarden zijn. Daarom is de aanduiding 'Tien Geboden' niet zo gelukkig. Voor velen wekken ze de associatie van een strenge straffende God op, het leven als een 'moeten', moralisme en dwang. De kopjes in de Bijbels (door de uitgever gemaakt, niet behorende tot de oorspronkelijke tekst!) zijn dan misleidend doordat ze vaak spreken over 'de tien geboden'. Het gaat niet om tien keer 'gij zult niet'.

De bijbeltekst zelf spreekt alleen over 'woorden', en het verband waarin ze gegeven worden is de verbondssluiting. God heeft zijn volk bevrijd uit de slavernij van Egypte en na een vlucht van drie maanden door de woestijn, zijn ze eindelijk veilig en mogen ze even op adem komen, bij zichzelf en bij hun God. Dat wordt verteld in Exodus 19, waarin de verbondssluiting plaatsvindt. Exodus 20,1 vat daarvan de belangrijkste gebeurtenis samen:

'Ik ben de HEER (JHWH), jullie God, die jullie uit het land Egypte, uit het diensthuis geleid heb'.

Dit is de kern, het hart, de essentie van het geloof van Israël en de latere kerk. God die zich aan mensen aanbiedt: hier ben Ik voor jou, Ik wil niets anders zijn en doen dan er voor jou zijn en jouw leven bevrijden uit alle onvrijheid. Deze kernzin wil in die zin hetzelfde zeggen als het Onze Vader als hart van de Bergrede van Matteüs. Daar staat de Vader die ons zoekt en met ons wil verkeren in stil en verborgen gebed. Daar komen we thuis bij God, waar we mogen zijn wie en wat we ook zijn, als kind van de Vader. Daar begint het leven als kind van deze Vader. Het leven als kind groeit wanneer we doen wat de Vader wil, omdat dat het goede is voor ons en voor de gemeenschap van mensen waarin we leven en voor de hele aarde.

Het Onze Vader is onderdeel van de Bergrede, de lange toespraak van Jezus over het leven met mensen en met God. Dat geeft al aan dat het Onze Vader meer is dan

een gebed in enge zin. Bidden is een levenshouding waarin de voortdurende verbinding met de Vader gezocht en gevonden wordt.

Nu we in de gezamenlijke vieringen de komende weken het 'Onze Vader' centraal stellen, treft het mij dat Jezus aan het eind van zijn Bergrede in Matteüs 7,12 alles wat Hij heeft gezegd nog eens bondig samen vat in een inmiddels wereldberoemde one-liner die het verrassende slot is van enkele eveneens bekende woorden over het bidden: 'Bidt en u zal gegeven worden, zoekt en u zult vinden, klopt en u zal opengedaan worden...' Na dus nog eens gesproken te hebben over God die Gever is van alle goeds, komt die kernzin van Jezus aan bod, die de Gulden Regel genoemd wordt:

*'Behandel anderen dus steeds zoals je zou willen dat ze jullie behandelen.
Dat is het hart van de wet en de profeten'.*

Ofwel: 'gun de ander wat je je zelf gunt', meet anderen met de maat waarmee je jezelf meet.

*Het gebeurde eens dat een niet-jood bij Sjammai kwam en tegen hem zei:
Bekeer mij tot het jodendom, op voorwaarde dat je mij de hele Tora en de 613 geboden leert in de tijd dat ik op één been sta.
Waarop Sjammai hem wegjoeg met de duimstok die hij in zijn hand had.
Toen kwam de man bij Hillel en die bekeerde hem en zei tegen hem:
Wat jou onaangenaam is, doe dat niet aan je medemens.
Dat is de hele Tora, de rest is uitleg daarvan.*

Bidden en het doen van de 'geboden', de aanbidding en ontvangst van een beloftevol leven, zijn dus één. Dat blijkt uit een vrije bewerking van en reactie op het Onze Vader:

Zeg niet

Zeg niet Vader
als jij je niet als zoon gedraagt.
Zeg niet Onze
als je opgesloten zit in je egoïsme.
Zeg niet die in de hemelen zijn
als je alleen maar aan aardse dingen denkt.
Zeg niet Uw naam worde geheiligd
als je alleen maar aan je eigen eer denkt.
Zeg niet Uw koninkrijk kome
als je het verwacht met materieel succes.
Zeg niet Uw wil geschiede
als je het niet accepteert dat die je niet bevalt.
Zeg niet Geef ons heden ons dagelijks brood
als je je niet bekommert om wie armoede lijdt.
Zeg niet Vergeef ons onze schulden
als je wrok blijft koesteren jegens je naaste.
Zeg niet Leid ons niet in verzoeking
als jij jezelf eraan blootstelt.
Zeg niet Verlos ons van den boze

als jij jezelf niet met hart en ziel inzet voor het goede.
Zeg niet Amen
als je de woorden van het Onze Vader niet serieus neemt

(auteur onbekend, vertaling Kees van Veen)

En in positieve zin wordt dat verwoord in de inspirerende versie van het Onze Vader van Neil Douglas-Klotz die op grond van een constructie van de Aramese tekst van Jezus een kosmisch-mystieke interpretatie en commentaar heeft gemaakt. De vernieuwende en omvormde kracht van dit gebed komt hier in een rijk en universeel licht te staan:

*“O Geboorte-gever! Vader-Moeder van de kosmos,
Bundel Uw licht in ons – maak het nuttig.
Vestig U rijk van eenheid nu-
Uw enige verlangen handelt dan samen met het onze,
zoals in alle licht, zo ook alle vormen.
Geef ons wat we elke dag nodig hebben aan brood en inzicht.
Maak de koorden van fouten die ons binden los,
zoals wij de strengen waarmee we anderen aan hun schuld houden, loslaten.
Laat oppervlakkige dingen ons niet misleiden,
maar bevrijd ons van wat ons terughoudt.
Uit U wordt de alwerkzame wil geboren,
de levende kracht om te handelen, het lied dat alles verfraait en dat zich van eeuw
tot eeuw vernieuwt.
Waarlijk- dat er kracht zij in deze woorden-
mogen zij de basis vormen waaruit al mijn daden ontstaan. Amen”.*

Elders heeft Jezus ‘de wet en de profeten’ (het gehele Oude Testament) samengevat in het zogenaamde dubbelgebod van de liefde, het grote gebod in Marcus 12,28-32 waar Jezus antwoordt op de vraag:

“Wat is het allereerste gebod?” Jezus antwoordde hem:
Het eerste is: *Hoor, Israël, de Here is onze God, de Here is één, en je zult de Here, uw God, liefhebben uit geheel je hart en uit geheel je ziel en uit geheel je verstand en uit geheel je kracht* [Deuteronomium 6,4-5; Jozua 22,5].
Het tweede is dit: *Je zult je naaste liefhebben als je zelf* [Leviticus 19,18]. Een ander, groter gebod dan deze is er niet’.

Kort gezegd draait alles om God liefhebben en de naaste als jezelf. Op veel plaatsen in het NT wordt gesproken over de plaats van ‘de geboden’, ‘de wet’ in de navolging van Jezus. Jakobus is daar heel helder in. Hij noemt de volmaakte wet, de ‘wet van de vrijheid’ (1,25). Zoals dat oorspronkelijk de bedoeling was van de Tien Woorden, als woorden die het zojuist door God uit Egypte bevrijdde volk Israël bij zijn Bevrijder willen houden en wegen wijzen naar een bevrijd leven, zo is dat ook na Jezus het geval. De wet bewerkt zelf de gehoorzaamheid die ze vraagt. De wet is in die zin ‘volmaakt’ omdat deze de mens geheel in beslag neemt voor zijn Schepper (Jakobus 1, 19-27). Verderop noemt Jakobus de wet de ‘koninklijke’ wet met als kern ‘Gij zult uw naaste liefhebben als u zelf’ (2,8).

Paulus is in zijn brieven ook intensief bezig om de verhouding van de wet tot het nieuwe leven in Christus te bepalen. Jezus heeft voor Paulus de wet vervuld. In

Romeinen 13,8-10 vat hij zijn visie zijn: 'de liefde is de vervulling van de wet'. In Galaten 6,2 vat hij het iets anders samen: 'Draagt elkaars lasten en vervult zo de wet van Christus'.

Tien Woorden die wegen wijzen

God heeft de Israëlieten bevrijd uit de slavernij van Egypte en veilig door de woestijn geleid en wil dat zij in vrijheid blijven leven. Daarvoor geeft Hij hen Tien Woorden die wegen naar de vrijheid wijzen, tien beloften als wegwijzers naar de vrijheid. Na de verwoesting van de tempel in Jeruzalem (AD 70) waardoor er geen offers gebracht konden worden, interpreteerden de rabbijnen het joodse Pinksterfeest als feest van de vernieuwing van het verbond op de berg Sinaï en lazen dan Exodus 19-20 met als kern de tien verbondswaarden. De Tien Woorden zijn dus een teken van het verbod. Dat wil zeggen: als God zich met ons verbindt en wij met Hem, dan ziet het leven van het volk er zó uit als in de Tien Woorden beschreven is. Ze zijn bedoeld om het leven mogelijk te maken, geven grenzen aan waarbuiten er geen leven maar dood is en haat en nijd. Jezus leefde zo, zijn leven was in één woord liefde en vatte de tien samen in één groot gebod van de liefde tot God en de naaste. In zijn spoor heeft Paulus dat ook steeds gedaan en heeft de liefde als de belangrijkste vrucht van de Geest genoemd.

Een verbondssluiting is de viering van liefde tussen twee partners die samen willen leven. Hoe dat leven eruit ziet, waarop het gefundeerd is, laten de Tien Woorden zien. Het is als de loper die de hemelse Bruidegom voor zijn aardse mensen heeft uitgelegd. Hij nodigt ons uit in het spoor van zijn liefde die weg te gaan.

Wie deze liefde toelaat en deze weg wil gaan:

1. Voegt zich in de geschiedenis van de Bevrijder, zodat andere machten geen greep op je zullen hebben.
Geen andere goden dus, alleen deze Ene waarborgt de vrijheid van mensen.
2. Buigt zich niet voor stomme beelden die ons kunnen verleiden en doen vervreemden van deze bevrijdende levensweg, maar heft zijn hart op om ieder dag weer in een persoonlijke relatie te horen naar mijn Bevrijder. Denk niet dat je God kent en begrijpt als je een vastomlijnd beeld van Hem maakt en dat tot een ideologie wordt. Je denkbeelden over God moeten steeds weer door God zelf, zijn spreken tot mij, gecorrigeerd worden.
Geen gefixeerde beelden van deze Unieke maken dus, want Deze alleen is de Levende, die zijn woord tot mensen richt. Hoort Hem alleen!
3. Verbindt de Naam niet aan god-loze zaken, gebruik Hem niet voor je eigen belangen. Noem zijn Naam niet bij zaken waar Hij niets mee te maken wil hebben. Leef dus met de Naam, die zich niet laat manipuleren, ook niet door menselijke religiositeit. De omgang met de Levende wordt zo veilig gesteld.
4. Viert de sabbat als kroon op het leven bij de dag en dagen, als dag van toewijding aan je Bevrijder en je leven, zodat je nooit meer slaaf wordt. Om vrij mens te blijven, moet je steeds kunnen loslaten en van ophouden weten: kappen met werken om het leven te vieren en te genieten.
Dit leven en deze omgang met de Levende moet op korte termijn gecontinueerd worden. In het ritme van alledag moet er structureel ruimte zijn om je te oriënteren op dit leven met God, zodat God je leven daadwerkelijk kan bevrijden en beheersen. Gedenken om te heiligen. Het gaat om de

- vrijheid van een mens, niet om het instant houden van een religieus instituut op zich. De sabbat is er voor de mens, niet de mens voor de sabbat.
5. Die houdt de traditie hoog en in ere, want er is alleen toekomst als je diegenen eert, die je dat leven vanuit het verleden hebben doorgegeven. Jij eerbiedigt hen. Ouders moeten zich eerbiedwaardig gedragen om die eerbied te verdienen. Het is geen vrijbrief om macht over je kinderen uit te oefenen. Dit leven en deze omgang met de Levende moet op lange termijn gecontinueerd worden in de opvolging van de generaties. Het moet doorgegeven worden op zo'n manier die zowel recht doet aan deze bijbelse traditie als aan de doorgever en ontvanger van die traditie. Ouders als doorgevers zijn eerbied waard(ig) als ze dat doorgeven ook integer en eerbiedwaardig doen, met respect ook voor de eigenheid van hun kinderen.
 6. Die heeft eerbied voor de onaantastbare waarde van het leven. Blijf van een anders leven af. Het leven van de ander is heilig.
 7. En respect voor het intieme verbond tussen twee levenspartners. Je mag niet inbreken in de relatie van een ander. Blijf van een ander zijn vrouw of man af. Dit gebod zegt dus niets over de echtscheiding die door een of beide huwelijkspartners gewild wordt. De intieme liefdesrelatie van de ander is heilig, breek daar van buiten niet in.
 8. Verrijkt zich niet ten koste van een ander. Blijf van een ander zijn bezit af. Gun een mens zelfstandigheid.
 9. Spreekt niet leugenachtig over een ander om hem omlaag te halen. Blijf van een ander zijn integriteit af. Gun een mens de waarheid, wees betrouwbaar in relaties.
 10. Geeft niet toe aan begeerte en hebzucht die de bron van alle kwaad is. Geniet van alles met mate, maar heb niet de drang om je alles toe te eigenen. Zo is 'genieten' het elfde gebod. Zet je zinnen niet op iets uit de leefwereld van een ander. Hierin komt de innerlijke samenhang van 6 tot en met 9 tot uiting: wie ben ik, waar ben ik op uit in mijn omgang met de ander?

Lucas vermeldt in Handelingen 2 het begin van de Jezus-beweging op de 50ste dag na Pasen, dag van Jezus' opstanding, het Pinksterfeest. Zoals Mozes de berg opklom om voor het volk de Tora van God te halen, zo steeg Jezus ten hemel om vandaar over zijn volgelingen de Geest uit te storten. Wat God dus met de gave van de Tora voor ogen had, de weg naar het leven wijzen, dat wordt vervuld in het werk van de Geest. Alles wat Jezus daarover onderwezen had (samengevat in Bergrede, Matteüs 5-7, en de samenvatting van de Tora in het grote dubbelgebod van God en de naaste liefhebben, Marcus 12,28-34), komt nu in de kracht van zijn Geest over en in zijn leerlingen.

Het 'gij zult' is dus naast opdracht vooral een belofte, het is toekomstmuziek. De Geest blaast die muziek nu al in ons aan, hoewel pas in het Koninkrijk Gods de volle symfonie zal klinken. Wij zijn nu al geroepen de wereld leefbaar te maken en houden door onszelf als blaasinstrument aan te bieden aan de Geest die in ons werkt, zodat er leven komt. We zijn geroepen als voortrekkers van een nieuwe wereld te zijn, voorzangers van een nieuwe mensenmuziek van liefde, vrede en gerechtigheid. God bevrijdt, maar op de wijze van de oproep om in vrijheid onze eigen verantwoordelijkheid te nemen. We zijn bevrijd, blijf bij je Bevrijder! Tien Woorden, voor elke vinger één, we hebben er de handen vol aan.

Ds. Trijnie Bouw en ds. Jos de Heer